

David Tormo Benavent
doctor en història

Memòria històrica

Els fets de Vilalba dels Arcs

El 22 de juliol passat, L'EBRE publicava, a la pàgina 3, l'article *Les primeres hores del gran drama*, recordant el 75è aniversari de l'inici de la Guerra Civil a les Terres de l'Ebre. Basant-se en les declaracions del Dr. Sánchez Cervelló, en la primera part de l'article es recollien un seguit d'afirmacions sobre els tràgics fets que es patiren a Vilalba dels Arcs el 22 de juliol de 1936.

Tot i que el Dr. Sánchez Cervelló és un excel·lent historiador, al qual conec des de fa quinze anys, quan jo encara era a la facultat, i amb el qual he pogut col·laborar en diversos projectes, la seva versió del succeït a Vilalba dels Arcs és força esbiaixada. La seva lectura dels fets, basada en un suposat alçament de les forces dretanes de la localitat, que va desencadenar els fets d'aquell dia, és errònia, donat que dit alçament mai no es va produir. Així ho vaig fer constar en un breu article publicat al primer volum de *La Guerra Civil a Catalunya* (2004), que sembla que desconeix el Dr. Sánchez Cervelló.

Efectivament, el 21 de juliol, els milicians reunits a Gandesa van rebre la notícia d'un aixecament feixista a Vilalba, però aquesta informació era falsa. Ho demostra el fet que el fiscal instructor de la Causa General a Tarragona, en les conclusions del seu informe, emès l'agost de 1943, fes constar que el 22 de juliol "los elementos derechistas reunidos en su Centro político tenían el propósito de unirse al Movimiento Nacional iniciado en algunas capitales de España, pero careciendo de armas y al ver la superioridad

numérica, muy acentuada, de los contrarios, y verse completamente acorralados, decidieron permanecer vigilantes".

Les dretes locals, doncs, lluny d'haver pres el control de la població, romangueren tancades al seu local, el Rossinyol, ubicat a poc més de cinquanta metres del local de les esquerres, lo Centro. Dificilment, doncs, van poder tancar els d'esquerres a la seua associació, tal com s'afirma a l'article.

De fet, la columna de milicians que, des de Gandesa, va acudir a Vilalba dels Arcs, amb entre 300 i 600 efectius armats, va aturar-se al davant del Centro, on va ser rebuda pels seus membres. Al davant de l'entitat, els partidaris de les esquerres van fer diverses arengues i discursos, abans de dirigir-se al Rossinyol.

Un fet, aquest, que es recull a la Causa General, impulsada pel franquisme per, d'una banda, establir les responsabilitats necessàries per donar certa cobertura a la brutal repressió que s'exercí sobre els vençuts, imposant un règim de terror que duraria quaranta anys, i, de l'altra, per identificar màrtirs i herois que avalessin la sang vessada en la cruenta guerra que desfermaren els militars sollevats el 17 de juliol de 1936. Malgrat aquest objectiu, la Causa General no va trobar indicis suficients per considerar que les dretes de Vilalba dels Arcs s'havien adherit, amb la força de les armes, al suposat Glorioso Alzamiento Nacional, ni per considerar-los he-

rois de la seva causa.

Aquesta informació no és pas desconeguda pel Dr. Sánchez Cervelló, que la cita, tot i que parcialment, a la seva excel·lent obra *Conflicte i violència a l'Ebre* (2001).

Es fa difícil creure, doncs, que si les dretes dominaven el poble, la columna de milicians aconseguís entrar-hi sense trobar cap mena de resistència, i que, a més, tingués temps de fer discursos i arengues a escassos metres d'on estaven reunits els suposats sollevats.

Finalitzats els discursos, els milicians, acompanyats dels elements de l'esquerra local, van irrompre al local del Rossinyol, on detingueren tots els veïns allí congregats, prop de cinquanta, sense que es produís cap intent de resistència armada, com seria d'esperar per part dels considerats requetés, el braç armat del carlisme. Formats en columna, i escortats pels milicians, els detinguts van ser conduïts fins a l'ajuntament, on hi havia la presó municipal, pel carrer Major de la població.

Així doncs, els documents i les fonts orals coincideixen en el fet que, a Vilalba dels Arcs, com a la resta de les Terres de l'Ebre, dretes i esquerres es tancaren als seus locals en espera dels esdeveniments.

Si el suposat alçament fou inexistent, el paper del capellà, Mn. Viña, en els fets de ca Martell, que no pas casa Satué, tampoc és del tot cert. De fet, en el moment dels fets, dins de la

casa hi havia, com a mínim, cinc homes armats. Tots ells van ser executats a causa de la seva resistència, i no existeix cap prova documental que pugui confirmar que fos el mossèn el responsable del tret que matà l'abanderat de la columna, un noi d'Alcanyís, de nom Àngel Ginés.

Tampoc és cert que aquest jove fos la primera víctima d'aquell dia. El primer mort de la jornada fou un veí del poble, Josep Vandellòs Pey, de 53 anys, que havia estat caporal del sometent local. Fou abatut a la porta de casa seva, al núm. 9 del carrer Major, pels milicians de la columna que avançava cap a l'ajuntament, després de ser identificat per alguns veïns del poble.

Possiblement, aquesta mort influí en la decisió dels homes atrinxerats a ca Martell d'oferir resistència, desfermant el tiroteig que va acabar amb la vida d'alguns dels detinguts: uns, morts al mateix carrer Major, en mig de la confusió, i d'altres, executats a la plaça de la República, un cop sufocada la resistència dels atrinxerats.

Certament, el resultat d'aquell dia tràgic és el mateix, però, posats a evitar que es vulgui canviar la història, fora bo cenyir-nos als fets tal com van succeir. En cas contrari, correm el risc, a força de repetir una versió esbiaixada, de perpetuar una mentida. El règim ja ho feu durant quaranta anys, amb una versió maniquea de la Guerra Civil, amb bons i dolents, vencedors i vençuts. Setanta-cinc anys després, potser és hora de deixar de jugar amb la història per obtenir les veritats desitjades i treballar amb els fets, tot i que, de vegades, no ens agradi el resultat.